

Matej Bogataj

Lucija Stepančič: *Prasec pa tak.*

Ljubljana: Beletrina, 2008

Druga zbirka kratkih zgodb Stepančičeve ima kar nekaj lastnosti, ki teh pet zgodb trdneje, kot je v navadi, povezujejo v kompaktno celoto. Najprej omenimo, da gre za daljše zgodbe, stkane iz fragmentov, ki so oštevilčeni in jih je približno dvajset na vsako, čeprav se povezujejo; da si včasih tesno kronološko sledijo, drugje pa so organizirani, kakor jih razmešča sila spomina; pa da so nekateri med njimi tudi zaključeni, osrednjemu delu sledi ločen repek, ki nekako aforistično in paradoksalno zašpili tisto, kar je sicer zapisano v mesu, v jedru in torzu samega okruška. Ali pa nas vrže iz življenja v glavi v tisto živo in neposredno realnost, iz katere junaki in junakinje bežijo s fantazijami, spomini, s predelavo in reciklažo, pa tudi s ponotranjenim dramtiziranjem travmatičnih in nerazumnih dogodkov v prejšnji zvezi. Zdi se, da je takšno dodatno drobljenje fragmentov smiselno in utemeljeno s tem, da je to proza, ki hoče pokazati na notranje viharje literarnih oseb, ki se po erotični nevihti in razelektritvi znajdejo v nefunkcionalni zvezi, na videz privolijo v nadomestke in tolažbo, vendar se rušilni in negativistični valovi strasti nikakor ne pomirijo, le zamenjajo predznak in na silo prekinjenemu poželenju sledijo jeza, nagovarjanje prejšnjega partnerja, obračunavanje z njim, želja po maščevanju in zmagi, po udarcu, ki bo nekdanjega ljubimca zmlél in razgalil njegovo dvočlnost. Dialogi, torej dramtiziranje pretekle zveze, hočejo pokazati, da so junakinje in njihovi spremljevalci viharjev notranjih igrača, zato tudi posamezni deli fragmentov in samih zgodb stojijo drug drugemu nasproti v skoraj dramatični napetosti; šele iz oscilacije med njimi sta razvidni stiska in prav posebna, prepoznavna atmosfera, iz katere se napajajo.

Drugo, kar tesno povezuje zgodbe iz zbirke, je uporaba imen in situacij. Prav v vsaki se pojavi Edo, ime, ki je v obtoku, je tudi Magda, pa še

katero, in čeprav so dogajalni prostori različni, vse od Benetk do Kranja, od Firenc do Bologne – sindikalizem v svoji seksualni in potovalni različici, ki omogoča navzkrižno kopulacijo in iztrga osebe iz zakonske in prešušne rutine, je sploh žlahten in privilegiran teren tega pisanja – se nam tu in tam skoraj zazdi, da imamo opraviti z eno samo obsesivno situacijo, povedano s pomočjo različnih optik. Čeprav je za zgodbami skoraj vzorec; ona, ki je zaljubljena v nekoga drugega, ki je praviloma ne mara in nikdar ni mislil popolnoma zares, po burni in površni erotični epizodi jo je zapustil in to prav elegantno, s prepričanjem, da sta zdaj lahko prijatelja ali sodelavca, maltretira in sekira svojega sicer benignega in dobrodušnega možička. Ki se mu tudi lahko odpuli, stanje doseže vrelišče, včasih tudi vreščišče, kadar tisto potlačevano izbruhne, ko se pregnoji vse tisto, kar je bilo nalagano in nakopičeno; Stepančičeva postavlja svoje pretežno junakinje v situacije, ki so skoraj tipične in jih poznamo iz trivialne literature, še prej pa iz bovaryjevščine: strast, erotika, površnost, brziči v kletih in pisarnah, hitre in nepremišljene kopulacije na sindikalnih izletih, silno ščemenje, ki pretrese junakinje in jim obeta, da se bodo odlepili iz vsakdanjega, puščobnega življenja brez čustev na eni strani, na drugi pa zoprno prijazen in potrpežljiv partner, s katerim pravzaprav nimajo kaj početi in čigar popustljivost razumejo, na sebi lasten način, kot pomanjkanje moči in moškosti, kot nezmožnost konflikta. Tak je Edo iz naslovne zgodbe, s katerim gre pripovedovalka v Benetke in tam naključno ujame telefonski pogovor Slovenca, ki ženi laže, da je v Mariboru, zraven pa bejba v svetlo modrem, in jo potem ta prasec lažnivi spominja na njenega ljubimca; Edo je pa čisto dobrodušen, malo preveč spi, “uživa tudi v tem, da je navaden kmetavz”, kadar zakurbila, pa mu je težko slediti, še posebno pri družabnosti in pijači. Tudi Edo iz druge zgodbe Nekoga takole srečati je dobrodušnejš, šofer avtobusa, ki pelje pripovedovalca in njegove sodelavce na prvomajski sindikalni izlet po Italiji, hkrati pa bratranec pripovedovalčeve nekdanje; ker si možaka ne povesta, da je zveza v krizi in že tudi onkraj, in ker je drugi zraven še ljubosumen, čeprav mu je ženska povedala, da ima drugega, ter jo hoče ujeti na laži (zraven pa se malo potolaži s sodelavko, ki je ravno pri roki), mu gre Edo seveda zelo na živce – družaben, obdan s sodelavkami, trezen, moraličen, ko sledi hitri sindikalni fuk; in, prese-netljivo, tudi Edo postaja vse bolj zagrenjen in tečnoben, za njegovo prijazno masko se vse bolj kažejo sledi nadrkanosti, nezadovoljstva, in potem in s tem se Edo pridruži vsem preostalim glavnim protagonistom zbirke Prasec pa tak. Edo iz tretje zgodbe Oktober je pripovedovalkin mlajši ljubimec, ki ji, čeprav je tako rekoč pred poroko in je zaročenka že

noseča, krajša čas na podeželju, na katero se je umaknila pred svojo fatalno ljubeznijo, prepričana, da bo moški opazil njeno odsotnost in jo poiskal. Pa je, brezbrizen in zato na videz nedostopen kot vsi oddaljeni ljubimci iz zbirke, seveda ne. Potem je Edo v četrti zgodbi, Film noir, ljubimec, ki se mu, potem ko izve, da je pripovedovalkin ljubček in sodelavec biseksualec, totalno odpuli, pošlje jo na testiranje za HIV, vendar pokaže tudi nekaj sposobnosti za učenje in razumevanje; potem ko se mu odhavlja, ko se prebije do resnice, ki jo je prej kot da spregledal, ko je načeta njegova prijaznost, je namreč kar naenkrat grob – in svoboden. Razmišlja o tem, kaj mu je tega treba, namreč imeti tečno in prešuštno ljubico, ki ima zraven še nekoga, če ne zares, pa v glavi, kot ideal, in Edo se nekako osvobodi, vidi široke možnosti, ki mu jih ponuja življenje. Je, če spet uporabimo dramsko dikcijo, ena izmed oseb, ki doživijo katarzo, ugotovi, da ima človek dovolj, ko ne potrebuje več, in takšnih odnosov mu res ni treba vzdrževati. Morda se Edo iz te zgodbe prelevi v pripovedovalca naslednje, možaka, debeluha in uživača, ki kar počez laže svoji ljubici, nekdanji partnerici, ker je emocionalen kreten; to pa njegove pofukljivosti prav nič ne ovira, nasprotno: zdi se, da v svoji brezstrastnosti, ki jo spremlja ležernost, in splošni erotiziranosti naravnost uživa, da je zadovoljen. Smo pa le dec, si misli, ko tresne sodelavko, ljubico in nekdanjo partnerico v enem samem dnevu.

No, pa saj to tudi so trije dobri razlogi za zadovoljstvo, če sledimo njegovi dikciji, in ravno po tem, zadovoljstvu, nekakšni sprijaznenosti s stvarmi, po tem, da je tako soroden Ediju iz prve in druge zgodbe, dobrodušen in odprt, tudi samokritičen in z rahlim občutkom slabe vesti zaradi vsega tistega, kar počne, se pripovedovalec loči od siceršnjih pripovedovalcev in pripovedovalk iz zbirke.

To namreč povezuje tudi prepoznaven sentiment, življenjski slog, celo svetovni nazor, kot se je včasih temu lepo reklo. Junaki(nje) so bolj ali manj razočarani v ljubezni, so v fazi prebolevanja, tisto, kar se je kazalo kot obet in obljava novega ter lepšega življenja, tisto, kar jim je poganjalo življenjske sokove po telesu, povzročalo ščeget in osmišljevalo dolgočasni službeni vsakdanjik, kar jih je iztrgalo njihovem vsakdanjemu buljenju v televizor in nakupovanju v megamarketih, se je potem zanje nerazumno končalo. Bili in bile so samo epizoda, žrtev seksualnih apetitov drugega, objekt hitrih kopulacij, skoraj mimogrede, nečesa takega, kar tudi sami zelo radi počnejo – kar nekaj oseb namreč vidimo početi z drugimi točno to, kar očitajo svojemu nesojenemu in pobeglemu, pofukljivemu, ignorantskemu, nesentimentalnemu, kakor koli, nekdanjemu partnerju. Svet teh zgodb je promiskuiteten, ljubezenski odnosi sestavljajo zapletene like, ne samo

trikotnike, partnerji vedno bežijo iz odnosa v neke stranske rokave, ki jih ne poznajo in ne obvladujejo, to je svet sindikalistične seksualnosti, izrabe priložnosti, hitrih, površnih in skoraj naključnih kopulacij, ki se potem prevesijo v vsesplošno hipokrizijo in ignoranco ob vrnitvi, na delovnem mestu. In ravno zato je Stepančičeva ironična; marsikateri njen stavek, predvsem tisti iz moških ust, še najbolj značilno iz zadnje zgodbe v zbirki, spominja na tisto rahlo in težko prepoznavno ironijo, ki jo poznamo iz trilogije Zorana Hočevarja o Vojku Pujšku, le da je tam šofer s prepoznavnim škrtim in omejenim besednjakom, v katerem mrgoli psovki, teh se Stepančičeva izogiba, pa tudi njeni junaki so postavljeni višje na socialni lestvici, so uradniki, njihovo delovišče so pisarne, knjižnice, šole, srednjeslojci, pri tem pa jih poklic ali socialni položaj skoraj ne določata, ne vidimo, da bi imeli zaradi njiju kakšne posebne težave, da bi bile njihove želje težko izpolnljive zaradi pomanjkanja denarja, takšnih stvari.

Če so moški iz zbirke pofuklji in prešuštniki, so ženske popolne tečnobe; zdi se, da gre za nekakšno različico bernhardovščine, s to razliko, da govorke in nekateri govorci iz zgodb vidijo trsko v očesu drugega, brunarice v svojem lastnem pa ne. Pripovedovalka prve zgodbe, pa tudi tretje, pa tudi kakšen moški model ne zamudijo nobene priložnosti, da bi se vtaknili v druge, da bi pošimfali in spregovorili o tem, kaj vse je narobe pri drugih, vse jih moti, živijo v permanentni razdraženosti, ki je najverjetneje posledica njihove nepredelane jeze, ki jo je povzročila zanje nerazumna zavrnitev; njihov notranji svet je konflikten zato, ker ne morejo oprostiti, njihov konflikt z bivšim, ki ga ne morejo predelati, pa zastruplja vse njihove odnose. Seveda so najarogantnejši ravno do podrejenih, do raznih Edijev in podobnih, tisti, ki jih ni ena sama užaljenost in sovraštvo, se jim zdijo skoraj brez življenja, nevredni njihove pozornosti, motijo jih s svojo govejo sprejemljivostjo. Seveda je tudi zbirka Prasec pa tak spisana ironično, Stepančičeva svojim prešuštnim in sentimentalnim osebam ne prizanaša, njihov način razmišljanja je rahlo osmešen, stopnja ironije pa težko določljiva, morda še najbolj takrat, kadar vidimo pretiravanje, ko razdraženost dobi razsežnosti, v katerih se kaže kot smešna in nefunkcionalna.

Pa v jeziku, ki je spuščen. Jeza se kaže tudi v preklinjanju, v zmerjanju, vendar je to vedno potlačeno, najprej za zunanjo, za stopnjo bolj prijetno in socialno pojavnostjo, skozi masko, pa tudi sicer so v svoji nižini govoric nekako cenzurirani; to je morda posledica vzgoje in nekakšne pridušenosti pripovedovalcev. Slog Prasca se tako tu in tam približuje Skubičevemu, le da ni tako izdelan, ne sede tako lepo v uho in v njem ne

prepoznamo tistih z ulice napaberkovanih fraz, ki nas potem v literaturi kar malo stresejo, in se včasih tudi oddaljuje, ne namerno, od poskusa, da bi bil enkraten in homogen model zapisovanja pogovornega jezika. Zbirki lahko štejemo v dobro njeno kompaktnost, to, da temo preseva skozi različne poglede, zaradi katerih se nam zdi, da ugledamo teritorij srednjeslojnega poželenja in njegovih stranpoti v jasnejši luči, res pa je, da so nekateri fragmenti napisani malce ohlapneje, brez napetosti, v samo zgodbo so vloženi kot vnovično pojasnjevanje že prebranega, zato bi nekatere zgodbe potrebovale več zgostitve in več dramatičnih preobratov, zaostritve pri karakterizaciji in morda več psihološke prepričljivosti.